

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
KÖZÖNSÉGE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, XIV., ÁLLATKERT
TELEFON: 220-400

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT
A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
ELŐFIZETÉSI DIJ:
EGY ÉVRE 8 PENGŐ
FÉLÉVRE 4 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 70 FILLÉR

XXXVI. ÉVFOLYAM

7. SZÁM

1940. JÚLIUS



NYÁRON AZ ÁLLATKERTBEN.

Az állatkerti VII. fényképpályázaton V. díjat nyert kép. *Krecska Imre* felvétele.

TARTALOM:

Rapaics Raymund dr.: Boglárkák.

Gróf Keglevich István: A muskátlis őzbak.

Haller László dr.: Az uhu.

Kormos Tivadar dr.: A madaras fa téli vendégei.
Rövid közlemények.
Könyvekről.
Állatkerti hírek.

BOGLÁRKÁK.

Írta: Rapaics Raymund.

Ha régi nevéhez ragaszkodnánk, »békafű«-nek kellene neveznünk. Ez volt ugyanis a neve az ókori görögök és rómaiak füveskönyveiben; a görögben *Batrachium*, a rómaiban *Ranunculus*. Az utóbbit használták a középkorban is, ma pedig ez a nemzetség tudományos neve. Az ókori hagyományok nyomán az első magyar szakmunkákban is a »békafű« nevet kapta. Ez a neve nagyon ráillik, egyrészt, mert sok boglárka a réteken, vizenyős helyeken, sőt éppen a vízben él, vagyis életterében sok a béka, másrészt boglárkáink levelének nemcsak színe, hanem alakja is nagyon hasonlít a békáéhoz. Legtöbb boglárkánk levele tenyeresen hasogatott vagy szeldelt, a béka orrához hasonló középső rész azonban hosszabb az oldalsóknál, azok meg a jellegzetes békalábfejekkel a béka lábaira emlékeztetnek. Ez azonban csak a nálunk közönséges fajokra vonatkozik, a boglárkanemzetség 250 faja között az említett levélalaknak sokféle módosulását ismerjük; a vízi boglárkák levelei például fonalas-sallangosak, más fajok levele pedig, éppen ellenkezőleg, ép, kerek vagy hosszú.

Ezt a növényt a magyarban újabban virágáról nevezték el boglárkának. Több fajtát a kertekben dísznek ültetik. Boglárkáink virága többnyire sárga, öt csészelevele és öt szirma van, de ez a szám a fajok szerint kevesebb vagy több is lehet. A porzók száma sok, a termőké is. A termőkre jellemző, hogy minden egyes termőlevélben külön-külön egy-egy »szütyő«-nek nevezett termés alakul. Ez a tulajdonság nemcsak a boglárkákat, hanem egész szűkebb és tágabb rokonsági körüket, a boglárkafélék családját és a sokszütyűjűek rendjét jellemzi. Minthogy hasonló termőkört találunk az egyszikűek osztályában is, többen azt tartják, hogy az egyszikű elecsfélék és a kétszikű boglárkafélék képviselik azt az ősi virágos rokonsági

csoportot, amelyből az egyszikűek és a kétszikűek kettéágaztak.

Manapság a nálunk erdön-mezőn élő boglárkákat alig ismerik, legfeljebb a természetjárók szedik szép sárga boglárvirágaikat. Hajdanában azonban az ember életében többféle jelentőségük volt, a régi füves orvosok több boglárkát gyógyszernek használtak. Az orvosi jelentőségű boglárkák között leghíresebb volt a rétiboglárka (*Ranunculus acer*). Magyar neve csak annyit árul el, hogy a réteken terem, latin neve ennél sokkal többet mond, egykori orvosi használatra utal. *Acer* magyarul erőset, csípőset jelent. A régiek azokat a növényeket és gyógyszereket nevezték



Rétiboglárka (*Ranunculus acer*) Volócon. Vajda László felvétele.



Kuszó-boglárka (*Ranunculus repens*) Fóton, ároksparton.
Vajda László felvétele.

így, amelyek a bőrt izgatták, piros foltot okoztak, vagy hólyagot húztak rajta.

A rétiboglárkának és a boglárkák több más fajának ilyen a természete. A régi orvosok éppen ezért bőrsömörök eltávolítására használták, ennek emlékét őrzi »sömörfű« neve. Börmérgező hatását hajdan általában ismerték; koldusok és a katonaságtól szabadulni akaró legények hasznát is vették ennek az ismeretüknek. Nálunk *Csapó József*, a XVIII. század második felében Debrecen tiszti orvosa, azt írja fűveskönyvében, hogy a rétiboglárkát egyesek »latorkoldus«-nak nevezik. »Latorkoldusnak pedig azért nevezték el, mivel ezen fűvel némely koldusok egész testeken hólyagokat szíttatnak, a végre, hogy kik őket látandják, annyival nagyobb könyörületességre és bővebb jótéteményre felindítassanak.«

Az állatorvosok ma is számon tartják, hogy a rétiboglárka a mérges növények közé tartozik. Ha ugyanis az állat gyomrába, belébe jut, meg-

támadja a nyálkahártyát, sőt felszívódott mérge a vesét is. A boglárkamérgezés hányást vagy hányási erőlködést, nyál-folyást, véres hasmenést, véres vizeletet, táمولgást, reszketést, esetleg általános görcsöt okoz. Feljegyezték nálunk, hogy egyszer 137 juh, más esetben pedig tizenkét tehén hullott el nagyon valószínűleg boglárkamérgezés következtében.

A boglárkák mérge a boglárkaolaj, tudományos nevén *anemonol*. A boglárkában ezerszeres hígítása van meg, de olyan nagyhatású anyag, hogy 30.000-szeres hígítása is veszedelmes lehet, sőt 100.000-szeres hígítása is hatékony. A növényi anyagok között a baktériumok és gombák leghatékonyabb pusztítója. Hogy ez a növénynedv milyen kitűnő fertőtlenítőszer, arról mindenki meggyőződhet egyszerű kísérletekkel. Szedjünk össze például olyan mérges növényeket, amilyen az őszikikirics, a hunyor, a tavaszihérics, a bürök és a nadragulya, vagdaljuk össze és rakjuk külön-külön edényekbe, majd öntsük le 60–65-fokos vízzel. Ilymódon olyan kivonatokot kapunk, amelyekben ezeknek a növényeknek hatóanyagából, mér-

géből aránylag sok van. Készítsünk hasonló módon kivonatot néhány tápláló növényből is, például búzából, sárgarépából, lóheréből. Végül pedig a rétiboglárkából. Állítsuk fel ezeket a kivonatokat kémcsövekben egy állványra. Tudjuk, hogy a levegőből a baktériumok és penészgombák hamarosan behullnak minden folyadékba és megerjesztik. Ennek megakadályozására kell például a befötteket fertőtleníteni és bekötözni. A kémcsőbe öntött kivonatokat is hamarosan megtámadják a baktériumok és penészgombák, három-négy nap múlva az erjedés következtében nemcsak a tápláló növények kivonata zavarodik meg, hanem a mérges növényeké is, éppen csak a rétiboglárkáé nem. Ez mindaddig tiszta marad, amíg mérge, a boglárkaolaj szét nem bomlik, mert a behulló baktériumokat és penészgombákat megöli.

Más kísérlet! Vagdaljuk apróra a rétiboglárka, a hozzá egyébként elég hasonló kúszóboglárka



Saláta-boglárka (*Ranunculus ficaria*) Száron, a Vérteshegységben.
Vajda László felvétele.

(*Ranunculus repens*) és a salátaboglárka (*Ranunculus ficaria*) leveleit, és mind a hármat tegyük külön-külön egy-egy befőttes üvegben valami polcra. Fedjük be az üvegeket üveglappal, hogy a gyors kiszáradást megakadályozzuk. Néhány hét múlva a kúszóboglárka és a salátaboglárka levélvagdaléka fekete péppé folyósodik, a rétiboglárkéé majdnem változatlan. Vagyis a rétiboglárka levélvagdalékát az erjesztő szervezetek nem támadhatták meg, ellenben a két másik boglárkéét megerjesztették. Ha a levélvagdalék kiszárad, a kísérlet nem sikerül. Ebből megtudjuk, hogy a rétiboglárka csak frissen mérges, amint megszárad, mérge szétbomlik s a növény elveszti mérgét. Ezt a gazdák régóta tudják, ezért az óvatos gazda a rétiboglárkás rétnek csak a szénáját eteti meg az állatokkal.

A kísérletből kiderül, hogy nem minden boglárka mérges, a kúszóboglárka és a salátaboglárka nem tartozik a mérges növények közé. A nemmérges boglárkákat is régóta ismerik, ezek közül választották a régiek egyik tavaszi salátájukat. Az emberek ugyanis régen észrevették, hogy tavasszal, amikor a téli gyümölcs elfogyott s tavaszi zöldség még nem terem a kertben, az emberi szervezeten erőt vesz bizonyos levertség és fáradtságérzet. Hajdanában ezt a vér sósulásával, sűrűsödésével magyarázták, korunkban vitaminhiánynak tartják. Régi idők óta friss mezei salátákat ajánlanak ellene, ezekről a régi orvosok azt tartották, hogy a vért megritkítják. Ilyen tavaszi salátáknak hosszú sorát találjuk a régi egészségügyi és táplálkozástani munkákban.

Köztük olvassuk a salátaboglárka nevét is. Ez a magyarázata, hogy a boglárka régi nevei között szerepel a »galambbegy« és az »arannyal versengő« név is. A már idézett *Csapó József* a salátaboglárkát »kisfecskefű«-nek nevezi, mert a fecskefűvet nagyon hatékony vérhigítónak tartották. A salátaboglárkáról ezt tanítja füveskönyvében: »Vérnek sós voltát (*scorbutus*) a levelek jobbra változtatják, ki él velek saláta gyanánt.« Arannyal versengőnek szintén a fecskefűvet nevezték szép sárga virágáról. *Mátyus István*, Küküllő vármegye tisztí orvosa, a XVIII. század második felében magyar nyelven hatkötetes táplálkozástant írt és a salátaboglárkát ezen a néven ajánlja tavaszi salátának. A múlt században ez a tavaszi saláta letűnt az asztalról, ahogyan *Diószegi* írja: »sok ember sem ízét, sem szagát nem szenvedheti.«

A MUSKÁT LIS ŐZBAK.

Írta: Gróf Keglevich István.

Langyos szellő símogatta a díszkert pázsitját és a felkelő augusztusi nap még bágyadt, első sugaraitól csillogtak, szikráztak a fűszálak harmatcseppjei, amikor az urasági kastély udvarán várakozó vadőr halkan köszöntötte koránkelő gazdáját.

— Találkozott vele? — volt a kastély urának első szava.

— Nem akartam nyugtalanítani — felelt a vadőr, — de biztosan rátalálunk kedvelt tartózkodási helyén, a kapucinus kertrészletben.

— Nagyon helyesen tette, hogy nem zavarta, — dicsérte meg hűséges emberét a vadászúr és gondolatai az elejtésre ítélt öreg őzbakon jártak. Nyolc évvel ezelőtt tévedt be először az akkor még fiatal bakocsa a díszkerttel összefüggő erdőbe és azóta állandóan ott tartózkodott. Néha, különösen az üzekedés idején, napokra, sőt hetekre eltűnt, talán szerelmi kalandvágya űzte valamerre, de mindig hűségesen visszatért. Eleinte annyira vad volt, hogy csak ritkán, egy-egy pillanatra lehetett látni, évek múltán azonban megszokta az

embereket, egyre közelebb merészkedett, sőt bejött a gondozott díszkertbe is. A vadörök mind ismerték és szűkterpesztésű agancsáról »Összeálló«-nak nevezték el. A kastély kertjébe egy szelíd őzsuta csábította. Ezt a kedves jószágot még gidakorában vérfelrészítésre hozták a vadaskertbe. Ott annyira megbarátkozott az emberekkel, hogy néhány lépésnyire megvárta őket. Megható kedves jelenet volt, amikor a százados fák festői környezetében, a hattyú-tó mellett, délszaki növények és pompás virágok között az őzsuta a merengve sétáló embernek hirtelen elébe toppant. Percekig mozdatlanul állt, csak feketén csillogó, szelíd nézésű, nagy szemén látszott, hogy él.

Mindez eszébe jutott a vadászúrnak, amikor cserkészetre indult. Miért is akarja elejteni a kedves suta párját, hiszen két kis gidája is van tőle. De hiába sajnálkozott magában, az ítélet végrehajtását már nem halogathatta tovább. Már tavaly nógatta családját és néhány vadászbarátját, hogy ideje volna ezt a bakot elejteni, mert agancsa elérte fejlődésének tetőfokát, ezután már csak hanyatlani fog. Szigorló közigazgató fia és kislánya is mondogatta már, hogy: — Sohasem fogja már Apa ezt a bakot meglőni, mert sajnálja! — Sajnálta is, mert nemcsak neki, de még fiának sem volt kedve olyan bakot lőni, amely a kastély előtt a pázsíton legelészik. Pedig éppen azért mondták ki rá a halálos ítéletet. Mert ha még csak a gyepet tépdeste volna, azonban — a ház úrnőjének legnagyobb bosszúságára — rákapott a virágokra is. Kedvenc csemegéje a muskátli lett. Alapos munkát végzett. A meleg nyári éjszakákon kinyílt szép tűzvörös muskátlivirágokból másnapra csak a csonka száraz maradtak meg. Más bűne is volt. A környék bakjai rettegtek tőle. Párviadatok alkalmával egyet megölt, másokat megsebzett, a többit pedig elűzte arról a vidékről. Tehát éppen elég volt már a rovasán.

Ily módon buzdította magát a vadász, de sajnálkozását nem tudta elnyomni. Eszébe jutott a forradalom utáni idő, amikor sokáig nem lehetett hallani az őzek riasztását, a fácánkakasok messzirehallatszók rikácsolását és csak nagy gondnal és áldozatos munkával sikerült az erdőt és a mezőt újra vaddal benépesíteni.

Lassan, szótlanul haladtak a hajnali homályból kibontakozó kert utain a mesterséges cseppkőbarlang felé, a kis japán szigethez. Faragott gránitból épült emlékoszlop örökíti meg ott a tündéri kert alapítójának, az ősi nemzetség egyik tagjának emlékét. Már világos volt, amikor a kapucinus kertészhez értek. A fácánoknak vetett kis tengeritábla szélén, egy szomorúkőrís lecsüngő lombja mögül percekig kémlelték a környéket. Ott kellett valahol rejtőznie a muskátlifaló baknak. Mult az idő, de egy csendesen legelésző nyúlán egyebet nem

láttak. Később fácánkakas bújt ki a kukoricából és bizony nagyon vigyázniok kellett, hogy gyanút ne fogjon és el ne riassa a közelből a bakot. Végre valami vörös folt mozdult meg a kukoricaszárak között. A vadász lélekzetét visszafojtva figyelte messzelátójával. Azt már látta, hogy bak, de hogy a keresett bak-e, azt a kukorica sűrű lombjában nem tudta megállapítani, mert távolodott. Utána kellett lopakodnia, amíg olyan helyre nem ért, ahol gyéresebb a kukoricás. Ott aztán felismerte. Szűkterpesztésű jókora agancsát nem lehetett mással összetéveszteni. A bak meg csak bujkált előtte, mintha megérezte volna a veszélyt. Végre kilépett a tisztásra. De hátat fordított és távolodott. Ilyen helyzetben nem kockáztathatta meg a lövést. Egyszer csak hirtelen oldalt fordult, a vadász gyorsan arcához kapta hatéfeles golyópuskáját, de mindjárt kelleetlenül le is eresztette. A bakon túl, éppen a lövés irányában tündökölt a nap aranylósugaraiban Szent Clara szobra. Megboldogult apósa állította imádott lánya védőszentjének. Idegesítő pillanatok következtek. A bak csak nagysokára hagyta el védett helyét, de amikor oldalát mutatva távozott és a célgömb már vállapján nyugodott, váratlanul eléje surrant a párja, a szelíd suta két kis gidájával. A vadász már remegett az izgalomtól. Mintha valami varázslatos hatalom védené ezt a bakot. Egyszer azonban megint oldalt fordult és erre eldördült a lövés. A közeli kastély homlokzatáról visszhangzó hatalmas csattanás gorombán verte fel az ébredő erdő csendjét, a bak pedig nagy ugrással jelezve a sebést, menekült. Egyenes irányban futott, majd hirtelen derékszögben elfordult, ötven lépést még rohant és Szent Clara szobra előtt az ima-sámolynál összerogyott. A golyó szívért roncsolta szét; maradék erejével futott el még odáig.

A vadászúr megrendülve eresztette le puskaát. Az a hely, ahonnan az őzakra lőtt, az a kedves emlékkünyírfacsoport, ahol valamikor, egy forró augusztusi napon, a szépséges Clárát eljegyezte. Milyen furesa véletlenek sora akadályozta a lövésben, s amikor végre sikerült, a bak, mintha védelmet keresett volna, utolsó erejével a szoborhoz menekült.

Csak nagysokára ocsudott fel megdöbbenéséből annyira, hogy megnézzék zsákmányát. A bak vastagszárú, szépen gyöngyözött derék agancsa olyan trofea, amely máskor büszkeséggel töltötte volna el. Akkor azonban nem tudott neki örülni. Levette kalapját a szobor előtt és néhány percig áhítatba merült. Aztán a szegélyező tujafákról leszakított egy kis ágat, vadászszokás szerint, az elesett bak vérébe mártotta és kalapjára tűzte. A közeli virágágyból pedig kitépett egy szál vörös muskátlit és az őzbak oldalára tette. A »muskátli őzbak« csendesen pihent gyepágyán és lassan kiszivárgó vére még pirosabbra festette kedvenc virágát.

AZ UHU.

Írta: **Haller László dr.**

Az uhu legnagyobb hazai baglyunk. A vadászember jól ismeri, mert a vadászatnak egyik érdekes módjánál használja.

Az uhu természetéről, szokásairól és életmódjáról a köztudatban éppen olyan babonák keringnek, mint általában a baglyok többi fajáról is. Ez a babonás ellenszenv valószínűleg a baglyok éjjeli életmódjával

függ össze. Még a tanult és ilyen elképzelésekre nem hajlamos ember is akaratlanul megrezzen, amikor holdvilágos este, magányos sétája közben az estéli vándor nesztelen szárnycsapásokkal suhan el mellette. Puha tollruhájában olyan csodálatosan hangtalanul repül, hogy inkább csak árnyékát vagy a felkavart levegő suhogását vesszük észre, mint magát a madarat. Nem



Uhu. *Vadas Ernő* felvétele.

l^éhet zokon venni az egyszerű népléleknek félelmét, mert a mai emberben is maradt egy kis nyoma annak az ősi rettegésnek, amelyet az ember, különösen amikor maga van, a sötétség iránt érez. Emlékezzenek csak vissza vadásztestvéreim első éjjeli leseikre. Biztos, hogy rajtuk is erőt vett az a szorongó érzés, amikor az esti csendben kísérteties hangon megszólalt egy bagoly. Vagy amikor a lesgödörben ülve, libahúzást várva, csaknem arcukat érintve, suhant el mellettük az éj magányos csavargója.

Nem csoda tehát, hogy az egyszerű nép a baglyok szokásairól és éjjeli életmódjával kapcsolatban érzékszerveiről is hamis képet alkotott magának. Azt tartja

róluk, hogy nappal nemcsak, hogy alusznak, hanem egyáltalán nem látnak. Mondanunk sem kell, hogy a baglyok éppen olyan jól, sőt sokkal jobban látnak nappal, mint éjszaka, hiszen a legélesebb szemű madarak közé tartoznak. Igaz, hogy mindig pislákolnak és szunyókálni látszanak, de ennek is megvan a magyarázata. Még szürkületben is jól látó érzékeny szemüket vakítja minden erősebb fényhatás.

A természet csodálatos törvénye teremtette az egyensúlyt, hogy az állatok egy része nappal, másik része szürkületben és éjjel jár eleség után. Noha ezek a csoportok nem zavarják egymást a táplálékszerzésben, mégiscsenek jóbarátságban. A baglyokat például nemcsak a tudatlan és rosszindulatú emberek üldözik, hanem a nappali madarak is. Vadászat közben ugyan hadilábon állnak egymással, de ha valahol baglyot fedeznek fel, felejtve minden személyes ellentét és közös gyűlölettel támadnak csendesen üldögélő madártársukra. Még a szemtelen és gyáva szarka, varjú és szajkó is segít a ragadozóknak lármázni és a baglyot nappali nyugalomában zavarni.

Ennek a féktelen, vak gyűlöletnek magyarázatát bajos megtalálni. Talán a nappali rablók is azért haragudnak rá — akár csak az emberek, — mert éjszakai versenytársuk alakja nekik idegenszerű, vagy pedig féltékenyek, mert zsákmányukat, sőt fészüküket is fosztogatja éjjelenként, amikor ők a sötétség miatt tehetetlenek.

A madaraknak ezt az ösztönös ellenszenvét fordítja a vadászember saját hasznára. Mivel pedig hazai baglyaink közül a legnagyobb és legfeltűnőbb az uhu, vadászat céljára ez a legalkalmasabb.

Így alakult ki a vadászat az uhuval, a legérdekesebb és

a vadvédelem szempontjából a leghasznosabb vadászati módok egyike. A rendszerint fiatalon, fészekből kifogott és házilag felnevelt uhut hátikosárban kiviszik a vadászterületnek olyan alkalmas helyére, ahol szabad terület mellett, bokorban, jól álcázott leskunyhót építettek. A jó lövéstávolságra felállított T-alakú állványra hosszú, erős zsineggel odakötik az uhut, a vadász pedig elhelyezkedik a kunyhóban. Azután már nincsen semmi dolga, csak figyelni és gyorsan löni. Mert fel- és legráló vagy álmosan pislogó madara rövid idő múlva forgatni kezdi fejét, majd merően a távoli látóhatár egy pontjára szegezi tekintetét. A vadász is körülnéz, de sokszor még messzelátóval sem lát

semmit. Végre feltűnik egy kis pont az égbolton és gyorsan növekedve, ragadozómadár-alakot ölt. Szitálva, egyhelyben lebegve, állapodik meg 10—20 méternyire az uhu fölött, majd villámgyorsan csap le rá, de egy-két méternyire tőle megint felemelkedik. Ilyenkor kell a vadásznak beavatkoznia, mert a ragadozó néhány támadás után esetleg tovább áll. A lövés után egy darabig nyugalom van, de hamarosan újabb ellenfél érkezik és a multság folytatódik. Kisebb-nagyobb ragadozók, varjak és szarkák kerülhetnek a puskacső elé és a hasznosvadállományra kártékony sok rablótól szabadíthatjuk meg ily módon, az uhu segítségével, területünket. Ez a ragadozómadarak irtásának legcélszerűbb módja. Mert csak azoknak a fajoknak sorait gyérítjük, amelyek megérdemlik, nem pusztulnak az ártatlanok is, miként az a mérgezésnél szokott történni. Amellett jól mulatunk, nagyszerű lövészgyakorlatban van részünk és élvezzük a vadászat egyik érdekes módját.

Élő madár helyett kitömött uhuval is szoktak vadászni, de kevesebb sikerrel és főképen sokkal kevesebb élvezettel, mert erre a vadászatra az uhu annál alkalmasabb, mennél vadabb és mozgékonyabb. Az ilyen vad uhu kezelése ugyan bajosabb, mert minden alkalommal nagy vesződéssel jár, amíg ketrecéből ki lehet venni. Valami zsákdarabbal kell leborítani, hogy a béklyót egyik lábára teheszük, mert hatalmas karmaival érzékeny sebet vághat az emberen. Amikor a vad uhut kivisszük leshelyünkre, idegesen fészkelődik állványán, leugrál a földre és folytonos mozgolódásával inkább vonja magára a madarak figyelmét, mintha szelíd volna és csendesen üldögélné helyén.

Hogy mennyire általános a nappali madarak ellen-szerve minden bagoly iránt, arról *Nadler Herbert* mesélte el saját tapasztalatát. Fialtal gazdatiszt korában meg akarta kísérelni a vadászatnak ezt a módját, de sokáig nem tudott uhut szerezni. Gondolt egyet és felnevelt egy kis erdei-fülesbaglyot. A kis bagoly nagyszerűen pótolta az uhu hiányát, mert éppen úgy csaptak rá a nappali ragadozók, mint nagytestű rokonára és évekig sok kellemes multságot szerzett gazdájának.

Az uhu — vagy »buhu« — nevének eredetéről *Miskolczy Gáspár* 1691-ben »Egy jeles vadkert« című természetrajzi munkájában ezt írja: »A fülesbagoly, melyet az ő szüntelen való bubu bűgásáért a Deákok Bubo-nak szoktak nevezni. — Szava rüt, éktelen és irtóztató, melyet midőn sokan hallanak, úgy ítélnék felőle (noha minden ok nélkül), hogy valami kedvetlen dolgot jelentsen.« Hangja változatos és néha annyira



Az uhu arca. Az állatkerti VII. fényképpályázaton III. díjat nyert kép.
Kinszki Imre felvétele.

hasonlít az emberi kiáltáshoz, hogy nem csoda, ha hallatára megborzong az ember háta.

Fészkelési helyei Magyarország területén még nincsenek kellőképen felkutatva. Szórványos megjelenéséről tudunk a Pilisben, a Börzsönyben és a Bükkben; valószínűleg a Vértesben és a Bakonyban is él. A nemrég hozzánk visszacsatolt Felvidéken, különösen a hegyes, erdős vidékeken biztosan még szép számmal található. Az ott fészkelő párok felkutatása és védelme még megoldásra váró feladat.

Sziklarepedésekben, faodukban, magas földpartok üregeiben tanyázik. Elhagyott magányos épületekben, romokban és régi dűledező madárfészkekben is költ.

Legnagyobb baglyunknak, az uhunak sok ellensége van. A szentelen madarakkal ugyan nem sokat törődik, de az emberrel szemben tehetetlen. Már régóta védi a vadásztörvény és talán éppen ennek köszönhető, hogy néha még találkozunk vele. Sajnos, nagyon ritkán. Talán az emberi értelem világosodásával jobban megkímélik majd ezt az értékes madarat, mert ha pusztítása tovább tart, hírmondó sem marad belőle. Legfeljebb az állatkertekben fogják majd mutogatni még egy ideig.

A budapesti állatkertnek is van néhány uhuja. Kedves, szelíd madarak, egész nap egyhelyben üldögélnék és bölcs nyugalommal pislognak. Ha a csintalan gyerekek nagyon felmérgesítik őket, felborzolják tollukat, sűrűn kattogtatják csőrüket és egyik lábukról a másikra hintázva, úgy festenek, mint a vadonból kiszabadult kis erdei manók.

Állatkerti szereplésük is hasznos és érdekes. A ketreceknek és kifutóknak ugyanis, sajnos, hívatlan vendégei a patkányok és az egerek. Ezek sohasem fogynak el, mert pusztításuk igen bajos feladat. Mérgezésük más hasznos állatok életét is veszélyezteti, a csapdák és macskák pedig csak nagyon keveset tudnak belőlük megfogni. De ha kiirtásuk ideig-óráig sikerülne is, hamarosan ugyanannyi jönne helyettük a közeli vasúti raktárakból. Más lenne a helyzet, ha az állatkerti állatok maguk pusztítanák őket. Ezek azonban nemtörődomséggel tűrik, hogy körülöttük szaladgáljanak és ételüket megdézsmálják. Csak az uhu kivétel. Jaj annak a pat-

kánynak vagy egernek, amelyik szürkületben vagy éjjel tévedésből az uhuk ketrecébe merészkedik. Reggelre már csak egy kis farokmaradvány a jele látogatásának. A patkány ugyanis szőröstől-bőröstől valamelyik uhu gyomrába került. Ilyenformán hatalmas baglyunk nemcsak a szabad természetben, hanem még az állatkertben is hasznót hajt.

Vadásztársaim! Mentsük meg hazánknak ezt a szép, ritka madarát. Kíméljük és ha valaki olyan szerencsés, hogy területén fészkel, őrizze, védje drága kincsét, a régi bőséges madárvilágnak ezt a megmaradt emlékét.

A MADARAS FA TÉLI VENDÉGEI.

Írta: Kormos Tivadar dr.

Megírtam »A Természet«-ben, hogy házi cinke-családunk múltévi második fészekalja véglegesen megtelepedett az öreg tamariszkuszon, feleségem ablaka előtt. Az etetést egész nyáron folytattuk és nem hagytuk abba a szép hosszú ősz egyetlen napján sem. Pihés kedvenceink hűséggel fizettek, meg azzal, hogy nagy örömeinkre pompásan fejlődtek és karácsonyra már olyan gömbölyűek voltak, mint a gombóc. Megvolt mind az öt hiánytalanul, egészségesen.

Elkövetkezett a tél. A Tél, a maga irdatlan hőtömegével, cudar szelekkel, emberemlékezet óta nem tapasztalt, zord, szibériai hideggel. Eleinte azt hittük, csak néhány napig tart ez a veszedelem. Ámde multak a napok, hét hét után telt, . . . a hetekből hónapok lettek s a tél vasmarka nem engedett szorításából. Megdermedt az Élet; az ablakok mögött fázósan gubbasztó emberek, gyermekek, erdön-mezőn, hegyen-völgyön vastag, halálos szemfedő . . . S a máskor biztos menedéket, bőséges életet adó sűrűségek, berkek, rétek vadja éhesen, dideregve ténfergett a méteres, jegeskérgű havon, mert alóla eleséget szerezni nem tudott. De sokan áldozatai lettek ennek a gyötrelmes télnek!

A nagyváros »koldusai«, a szegény, fázós madarak, szintén borzasztó sokat szenvedtek ezen a télen és bizony-bizony, temérdek ártatlan kis szárnyas jószág pusztult el nyomorúságosan hidegtől, éhségtől. Igaz, sokan voltak, akik nem feledkeztek meg az ég madarairól és a lehetőség szerint etették őket. De amikor annyi volt a kéregető és aránylag olyan kevés az adakozó! Így is csodával határos az a szívósság, amellyel a csöppnyi inségesek a kemény hidegnek ellenálltak.

A mi fánkon állandóan faggyú- és szalonnadarabok csüngtek, az ablak előtt az etetőházacska pedig mindig tele volt napraforgómaggal, apró darabokra vagdalt tepertővel, zsiradékkal. Volt is benne és körülötte nagy vendégjárás napkeltétől napnyugtáig, csak azon csodálkoztunk, hogy a rigók úgyszólván sohasem jöttek ablakunkra. Vajjon miből éltek egész télen? Nem tudom.

Annál szaporábban jöttek a mi cinkéink. Öten voltak, öten maradtak február közepéig. Akkor azonban . . . De erről majd később.

Rendes látogatóink között volt ismét a tüzesfejű harkály. Ritkán jött, de ilyenkor a fára aggatott faggyúdarabokon lógott és hatalmas csőrével nagyokat »harapott« belőlük. Megjelentek a berzenkedő, mindig haragos kékcinkék is — többnyire csak egy, néha kettő — és szemtelenül vitatták a házi kedvencek szerzett jogait.

Zöldikéék olykor négyen-öten is voltak és nagy pusztítást vittek véghez magkészletünkben. Ezek a vastagcsőrűek nem úgy eszik a napraforgómagot, mint a cinkék, hogy minden egyes szemért megdolgoznak, amíg hegyes csőrükkel hosszas kalapálással feltörik, hanem egyszerűen megforgatják csőrükben és lehámozzák a héját. Így persze szaporább a munka s amíg a cinke egy magot feltör, addig a zöldike ötöt is kihámoz és elfogyaszt. Az egyenlőtlen készséggel felszerelt »vetélytársak« közül ilymódon utóbbiak bendője sokkal hamarabb telt meg, mint a cinkéké. Jobban mondva telt volna. De nem engedték ám, hogy a mi kicsinyeink károsodjanak és közbe-közbe, amikor szerintünk már eleget lakmároztak, rendre intettük őket. A szemtelen, toladó verébnépségről nem is szólok. Ezeket olymódon igyekeztünk távoltartani, hogy a másik ablakba nagy doboz cirokmagot tettünk, hadd egyenek szegénykéék, ők is. No, lett is azután verekedés, amikor olykor húszan toladtak a dobozban. Éktelen csiripelés, zenebona, tépett tollak özöne . . . de célunkat majdnem elértük, mert attól kezdve kevesebbet szemtelenkedtek a cinkéoldalon.

Egy rettentő hideg, derűs napon újabb vendég jelent meg nálunk, egy szép meggyvágópinty. Nagyon helyre, díszes köntösben büszkélkedő, hideghez szokott, erőteljes atyafi; hatalmas, vaskos fehér csőrével valószínű mestere a magtörésnek.

Amikor szembenéz az emberrel s a fejéből egyéb sem látszik, csak széles, zömök törőszerszáma, szinte érezzük, minő játék lehet ennek a legénynek a napraforgómag kibontása, ami kis kedvenceinknek, a cinkéknek, bizony komoly munka. Alighogy az első meggyvágó betoppant, tüstént beleült a magos dobozba s elkezdte két pofára pusztítani féltett készletünket. Egyik mag a másik után tűnt el tágas csőrében; egy szempillantás és máris potyogtatta csőre szélén a lehántott maghéjat. Akárcsak a tiszai halász a halszálkát! Egyideig türelmesen, érdeklődéssel néztem ezt a »jó« munkát, de amikor eltelt már tíz perc, a doboz félig kiürült és kákabélú barátunk még mindig folytatta neki igen hasznos, de cinkéinket károsító működését, kénytelen voltam a messziről jött vendéget az ablak megkocogtatásával elriasztani. No, még csak ez kellett szegény, agyongyötört cinkéinknek! Kivált, amikor az első »nagyvágó« követte a második, harmadik, majd a negyedik és ötödik is. De lassacskán mégis megbarátkoztunk velük. Azért, mert olyan szép, erős, egészséges

jóságok. No meg azért is, mert a cinkéket nem zavarták, viszont a verebek között nagy rendet tartottak. Kineveztem hát őket csendőröknek a koldushad mellé. Át is szorultak a verebek csakhamar a másik ablakba és igyekeztek beérni azzal, amit feleségem szerető szíve nekik juttatott. Így azután egyidőre rend lett, mert a rendfenntartásért mindenütt a világon fizetség jár s ezt új barátaink is megkapták. Helyesebben elvették. Pedig már nagyon fenyegetett a napraforgómagjegyek bevezetésének híre és nem tudhattuk, mekkora fejadagot fog a városi tanács hetenként egy-egy cinkének kiutalni. No, de nem fontos, nálunk a jó Isten minden madarát terített asztal várja. Lesz, ahogyan lesz, majd csak szerzek valahol napraforgómagot valamennyi szárnyas barátunknak.

Jöttek azután előkelőbb vendégek is. Ízléses, tarka ruhába öltözött fenyőpintyek érkeztek látogatóba. Ezek is öten voltak; két hím és három tojó. A hímek tollazata nagyon szép, de igen takaros a tojó is. Karcsú, fürgé madarak, kissé vadak, vagy legalább is szokatlan nekik a városi élet. Többnyire fánk alatt a havon vityerészték. Ezek is a hegyek és az északi tájak szülöttei, mint a meggyvágók, tehát fel sem vették a nagy hideget. Két-három hétig voltak itt, azután eltűntek.

A cinkék is megszaporodtak. Már nemcsak házi neveltjeink jártak a madaras fára, hanem sok idegen is. Könnyen megismertük őket. A mieink gömbölyűek voltak és szépen színezettek, szinte lerítt róluk a jólét; a jövevények soványak, csapzottak, kócosak, füsttől feketék, mint afféle éhes szegények.

Közben a Tél dermedt csontujjai tovább szőtték a Végzet fonálát. S a fonálból lassacskán háló lett, vészes, halálos útvesztő; szövevényeiben révetegen támolyogtak szegény agyonfázott, elcsigázott cinkéink az elmúlás felé... Egyiknek a kis lába fagyott el. Görcsbehúzott, nyomorék lábacskaival olyan volt szegény, mint egy kis hadirokkant; a szibériai tél rokkantja... A másik egy napfényes, de rettentő hideg nap koradélutánján fázósan gubbasztva ült a fa egyik ágán. Szép kis feje ernyedten lekókkadt, szárnyacskaival leeresztette és szánalmasan pihegett. Azután nagynehezen odaröppent az ablakra, bevánszorgott az etetőházba és erőtlenül kapkodott a körülötte felhalmozott jó falatok után. Hiába... Olyan gyenge volt, hogy nem tudott feltörni egy magocskát sem. A szalonnából akart csipegetni, de az sem sikerült. Egyre gyengébb lett s végül szárnyát kiterítve, feküdt a neki elérhetetlen kincseken. Aggódva figyeltük minden mozdulatát s amikor láttuk, hogy már nincs sok remény, elhatároztam, hogy megkísérlem megmentését. Tudtam ugyan, hogy a cinkére nagyon veszélyes, ha téli hidegből meleg szobába viszik, de egyrészt már nem sok veszteni való volt, másrészt meg a lakás nem volt nagyon meleg. Kinyitottam tehát az ablakot és félig megfagyott szegény kis madarunkat a 14-fokos hidegből a szobába mentettem.

A merész huszárvágásnak jó hatása mutatkozott. A kis madár a meleg szobában csakhamar magához tért, jobban lett és már nem gubbasztott szárnyát lógatva. Sőt! Negyedóra sem telt el, máris vígan röpködött ide-oda és megkísérelte az elébe rakott magokat feltörni. Megható volt a kis madár bizalma. Igaz, ismert bennünket, de nem is félt egy cseppet sem. Szinte látszott rajta, mennyire hálás azért a kis melegért, amely a sok didergés és szenvedés után meggyötört kis testét puhán körülölelte. Háromszor is fejemre szállt és tollászkodott rajta, olyan kedvesen, hogy szívem melegséggel

telt meg... Szegény kis madárka... Már esteledett. Vendencünket kivittük az előszobába, puha kendőre tettük és szítával leborítottuk. El is aludt egykettőre. Azután elcsitult az izgalom. De valahogyan nyugtalan voltam a kis beteg miatt és egy óra múltán megnéztem. Lassan felemeltem a szitát és... szívem elszorult; féloldalra feküdt és nem mozdult... Vége volt. Elvitte a gyilkos tél egy jobb hazába, ahol mindig virágosak a fák és mindig rajzanak a rovarok... Nem szégyeltem bevallani, komolyan megsirattam és még most is, amikor e sorokat leírom, könnyek tódulnak szemembe... A kertben méteres hó volt, még csak el sem temethettük. Előkerestem egy szép hosszúkás dobozt, kibéleltem vattával, ráfektettem a kihült madárkát és egyik ablakomba tettem. Ott feküdt, megfagyott és sokáig várta a tavaszt, hogy visszakerüljön az anyaföldbe...

A szörnyű télnek azonban még nem telt meg a bendője, további zsákmányra lesett. Nehány hét múltán megnéztem kis cinkémet ravatalán, s amikor a dobozt felnyitottam, megdöbbenésem nem egy, hanem két kimult madárkát találtam benne. Feleségem elmondta, hogy a második testvérke is éppolyan fagyottan, betegen szállt egyik nap az ablakra, mint az első, csakhamar elterült és vége volt.

Volt egy kedves, szelíd, fiatal teknősünk is; lányom hozta mult nyáron Arbe szigetéről. Ősszel vígan legelte a lóherét, lucernát a kertben és gyümölcsöt majszolt fogatlan szájjával. Azután beszüntette az evést és téli álomba merült. Az álom tarthat három hónapig, négyig is, ha kell, de hat-héthonapos koplalás még a vihar-edzett dalmát teknősnek is sok! Beadta a kulcsot egy reggelre ez is. Már három eltemetni való állatunk volt. A teknősnek nagyobb hely kellett, nem fért az ablak közé. Elhatároztam, hogy nem várok tavaszig, hanem elhamvasztom a kis tetemeteket. Központi fűtésünk kazánja az alagsoron, a mosókonyhában van. Ezt vezettem ki hamvasztónak s amikor jókora ízzó parázs volt benne, elvégeztem a műveletet. Kis barátaink hamvait szétszórta a jeges szél a világ minden tája felé...

Hosszú volt ez a rémséges tél, szinte úgy rémlett, mintha sohasem akarna vége szakadni, mégis bizvást hiszek a tavaszban... Jönni fog az újjáébredés, a feltámadás a dermesztő tél után...

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Vicsor. Ezt a nem éppen becéző nevet kapta a magyarban erdeink egyik halványszínű, a tudományban a *Lathraea squamaria* nevet viselő, különleges élősködő növénye. Miként általában mind a növényi, mind az állati élősködők, a vicsor is rejtettéletű és szervezete életmódjához alkalmazkodott. Táplálékát készen kapja a gazdanövénytől, ezért nincsen zöld festékszemeszkéje, az önálló életű növényekben az áthasonítás székhelye. Levelei is csenevész, pikkelyszerűek, nincs szüksége szép, nagy lomblevelekre, mert a levelek a zöld festékszemeszkék tartályai. Szára alig mered ki a földből, csak éppen annyira, hogy levegőre tölhassa egyoldalú fürtvirágzatát. A virágok ajakosak, a csésze négykaréjú, harangalakú, halványpiros vagy fehér, a párta hasonlószerű, alig hosszabb a csészénél, alsó ajka háromhasábos. Ez az, amit a növényből a föld színe fölött látunk. Érdekesebb része a földben

rejtőzik s ha a vicsort jobban meg akarjuk ismerni, ki kell kaparnunk földalatti részeit. Először előkerül négyszögletűnek látszó elágazó szára. Azért látszik négyszögletűnek, mert négy sorban húsos, fehér-pikkelylevelek borítják. A pikkelyek belül üregesek, az üregek falát különleges szőrszálak borítják. Egyes szőrszálak csak éppen kidomborodnak a hámsejtek közül és hosszúkásak, ezek a pajzsalakú szőrszálak; mások rövid nyélen merednek ki és kerek fejük van, ezek a fejes szőrszálak. Az üregekben párás a levegő, ezért többféle apró szervezet, baktérium, egysejtű parányi állat tanyázik benne. A fejes szőrszálakon is megtelepednek, sőt ugyanott el is pusztulnak. Ebből régebben azt következtették, hogy a vicsor e parányi szervezeteket elfogja és megemésztí. A kísérletek azonban ezt a feltevést nem igazolták, a pikkelyüregek fejes szőrszálai egyszerű vízkiválasztó szervek. A szár végül a gyökérzetben folytatódik és a gazdanövény gyökerének valamely darabját hálózza be. Lombos fák gyökeréből meríti táplálékát, gyakran találjuk mogyorón, bükkön és más fákban. Vízkiválasztó szőrszálai képessé teszik, hogy tavasszal, amikor a fákban megindul a nedváram s a nedvben sok a cukor és a többi oldott táplálék, a gazdanövény gyökeréből hamarosan biztosítsa a maga részét.

Rapáics R.

A fagy haszna. Rendszerint csak azt halljuk, hogy a fagy milyen és mennyi kárt okoz a növényekben, ellenben arról kevesen tudnak, hogy a fagy a növényeknek hasznára is van. Bizonyos növények fejlődését ugyanis a fagy erősen serkenti, sőt egyes életfolyamatok megindítása annyira függ a fagytól, hogy nélküle szinte egészen elmarad. Egyes növények magvai például jobban csíráznak, ha fagy éri őket, sőt esetleg egyáltalában csak erős lehűlés után csíráznak. A gyógynövénytermesztők sokáig hiába igyekeztek maszlagot (*Datura stramonium*) termesztetni, az ősszel szedett és szobában telet magvak nem csíráztak. Végül kiderült, hogy életfeltételük a téli fagy, a szabadban tartott maszlagmagvak jól csíráznak, valamint azok is, amelyeket vetés előtt hűtőszekrényben kezeltek. Az őszi- és a tavaszibúza között az a különbség, hogy a tavaszibúza fagy nélkül bokrosodik, ellenben az őszi- és tavaszibúza fagy nélkül vetni. Ezért nem lehet tavasszal őszi- és tavaszibúza vetni. Ha azonban a tavasszal vetett őszi- és tavaszibúza kései fagy éri, rendszeresen bokrosodik. A lehűlés és a fagy más növények virágzását serkenti, ilyen például a retek, a saláta, cékla, virágkel. A fagy hasznos hatását először *Haberlandt* figyelte meg; 1878-ban megállapította, hogy a lehűtött lenvetőmagból származó vetés többet termelt, mint a fagymentes helyen telet magból kelt vetés.

Rapáics R.



Erdeivicsor (*Lathraea squamaria*) a Vérteshegységben, a Fáni-völgyben. *Vajda László* felvétele.

Kíméld a virágot! Az embernek nem minden önkénytelen cselekedete dicsérendő. Egyes dolgokban mindenkinek felül kellene emelkednie önmagán, azokon a megdöglő cselekedetein, amelyek sem a maga, sem a köz szempontjából nem hasznosak. Ilyen egyebek között a virágok céltalan — sőt bátran mondhatjuk esztelen — tépése, szaggatása, tiprása. A természetkedvelő ember nem azért jár erdőn-mezőn, hogy rongálja, károsítsa, hanem úgy igyekezik a természetben gyönyörködni, úgy üdül fel a szabad ég alatt, hogy szépségét kíméli. Tudom, a virág szépsége, színe, alakja, tarkasága, illata nagy csábítás; ennek kevés ember tud ellenállni. Ahol védtelen virág nyílik, önkénytelenül nyúl érte és bizony leszakítja. Miért ne tegye? Milyen szép a mezei virágokból összeszedett bokréta! A baj csak az, hogy a legtöbb virág vajmi mulandó, s a bokréta elhervad, mielőtt vízbe állíthatnák. Nincsen ellenszenvesebb, botránkoztatóbb látvány, mint nyári ünnepén délután és estefelé a villamosok végállomásainak környéke és a hozzávezető utak. Mindenütt ezrével az eldobott, elhervadt, pusztuló virág! Miért kellett mind leszedni, letépni, elpusztítani? Csak azért, mert a legtöbb kiránduló nem gondol előre néhány órára, tépi a virágot, holott egy kis megfontolással megfékezne pusztítást okozó vágyát, csak arra kellene gondolnia, hogy a kirándulásnak egyszer vége, s az elhervadt virág



Ne tapossuk el a védtelen kis virág életét!
Cellödömölki A. F. felvétele.

terhére válik; eldobja, mielőtt igazán gyönyörködhetett volna benne. Mennyivel szebb lenne a városok környéke, ha mindenki gondolna erre, mindenki kímélné a virágot és minden mezei virág sértetlenül fejezhetné be amúgysem hosszú életét. Ha más nem, ez az önző szempont is arra int, hogy kíméljük a virágot. Kíméljük akkor is, amikor lépünk — szeges hegymászó cipőnkkel ne tapossuk el a szegény kis virág védtelen életét, — akkor is, amikor vágyunk önkénytelen tépő mozdulatra lendíti kezünket. Aki a virágot igazán szereti, kint, a szabad természetben, a helyszínen gyönyörködik benne, ott élvezzi színét, alakját, illatát. Aki letépi, megöli; a gyilkosság pedig nem szeretet! *Rapaics R.*

KÖNYVEKRŐL

Gróf Széchenyi Zsigmond: »Csui...« Afrikai vadásznapló (1928 okt.—1929 ápr.) második kiadás; 224 oldalon 138 fényképpel és két térképpel, angol vászonkötésben, bolti ára 12 pengő. *Dr. Vajna és Bokor* kiadása, Budapest 1940.

Csaknem tíz évvel ezelőtt — *A Természet* 1930. évi decemberi számában — ismerttettem ennek a könyvnek akkoriban megjelent első kiadását. A »Csui...« szerzőjének első irodalmi műve volt; azóta még három hasonlóan értékes, érdekes és tanulságos vadászkönyve jelent meg,

az »Elefántország«, a »Hengergő homok« és az »Alaszkában vadásztam«.

Gróf Széchenyi Zsigmond mint vadász és vadászati író, ma már valósággal fogalom. Nem hiszem, hogy akad olyan magyar vadász, aki könyveit nem olvasta és bennük elmondott vadászélményeit nem ismeri. Ezért közismert írásműveinek újabb méltatása felesleges szöszaporítás lenne. Első könyvének legnagyobb sikere és dicsérete, hogy második kiadására is sor került; az első kiadás ugyanis nagyon hamar elfogyott és már évek óta egyáltalán nem volt kapható. Ez pedig magyar nyelven írt vadászkönyvnek olyan nagy sikere, amilyenre igen kevés példa van. De meg is érdemli, mert azt a feladatát, hogy egy néhányhónapos vadászkirándulást Afrika keleti részében — sajátos idegenszerűségével, sok viszontagságával, veszedelmével, kockázatával, izgalmas kalandjaival, de egyúttal sok nagyszerű lehetőségével és eredményével — híven és szemléltetően tárja az olvasó elé, tökéletesen oldja meg.

Annak a magyar vadásznak, akinek könyvtárából a »Csui...« még hiányzik, ajánlom, hogy ezt a hiányt most pótolja, mielőtt a második kiadás is elfogy.

Nadler Herbert

ÁLLATKERTI HÍREK

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

Vizimadárfiókák. Minden esztendőben, tehát ezidén is, sok kis vizimadarat nevelünk fel. A madarak tojásait a szabad természetben összegyűjtjük és az állatkertben keltetőgépben keltetjük ki. A nevelőketrecekben évenként átlag száz-százhusz madárfióka van. Amikor a sokféle csibe felcseperedett, forróégövi madarakért cserébe külföldre szállítjuk. A forróégövi madarak behozatala mostanában — a háborús viszonyok miatt — természetesen szünetel, ezért madárházunkat a mestersegesen felnevelt hazai madarakkal népesítjük be. A madárház végében, az üvegfalú nagy röpde lakóit csaknem mind tojásból keltettük ki és neveltük fel. Ezek a fogságot az idősebb korokban befogott példányoknál jobban tűrik. Néhány faj megszelídül. Az ugartyúk, a székilile és a székcicsér például igen kezes lesz és ápolóját is megismeri. De a legtöbb faj már kétnapos korában vad és növekedésével ez a rossz tulajdonsága fokozódik. Különösen a nagypóling, a nagygodá és a vöröslábu-cankó okoz nekünk ezzel sok gondot.

Az állatkertünkben tojó vizimadarak tojásait természetesen szintén a keltetőgépbe tesszük. Az évenként rendszeresen fészkelő székcicsérek tojásait néha három ízben is elveszük. Ennek ellenére negyedszer is tojnak. Ha tojásaikat meghagyjuk, kiköltik őket és fiókáikat felnevelik. Székcicsérek száma tavaly ily módon tizenkét példánnyal gyarapodott.

A vadmadarak keltetése és felnevelése nem könnyű feladat. A különféle fajok kotlási időtartama különböző. A gyűszűnyi tojásokból a székilile huszonnégy-huszonöt nap után kel ki, az ugartyúk tojásait pedig huszonhat-huszonhét napig kell a keltetőgépben gondoznunk. Azonkívül a tojásokat nem egyszerre kapjuk, tehát a fiókák előre ki nem számítható időközökben kelnek ki. Még bonyolultabbá teszi a dolgot az is, hogy a szabad természetben a szülők a tojásokon esetleg már néhány

napig kotlottak. Ennek ellenére a tojások nyolcvanöt-nyolcvanhét százaléka kikel és a kis csibéknek ugyanekkorá százalékát felneveljük. Szombath

A bukázósas (*Helotarsus ecaudatus* Daud.) állatkertünk egyik legrégebb lakója. Hazája Afrika; a sziklás hegyvidékeken honos, de legszívesebben a nagy füves térségeken tanyázik. Tollruhájának nagyobb része fénytelen fekete, köpenyége, farka vörösbarna, szárnyán a másodrendű evezőtollak fehéresszürkék. Feje két oldalán csupasz bőre, csőrének nagyobbik fele és lába élénkpiros. Csőre hegye fekete. Farka igen rövid. Nevét különös repülése miatt kapta, mert igen ügyesen bukácsol, perdül, szinte játszadozik a levegőben. A szabad természetben kisebb emlősállatokkal, madarakkal táplálkozik, de szükség esetében a dögöt sem veti meg.

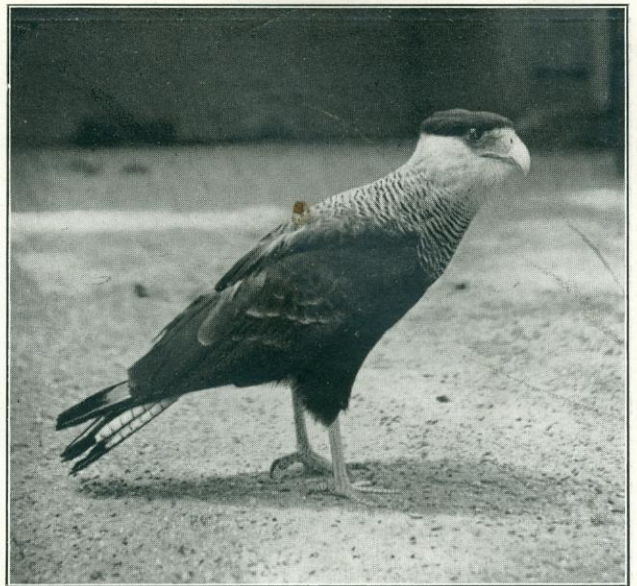
Fogságban repülőügyességét természetesen nem mutathatja be. Szelidsége és érdekes szépsége miatt legkedvesebb ragadozó madaraink egyike. Ha szólítjuk, fejét és összecsucott szárnyát felemeli, törzsét mereven fölfelé tartja, tollát felborzolja, hirtelen nagyot rikkant, majd előrehajlik és csőrét két lába között az ülfához vagy a földhöz koppintja. A bókolást néha többször is megismétli.

Ketrecében más ragadozó madárral békésen megfér. Bukázósasunk az új állatkert megnyitása idején — tehát huszonnyolc évvel ezelőtt — került hozzánk. Sok más madárral és emlősállattal együtt 1912-ben, május havában egyenesen Afrikából érkezett. Valamennyit *Kittenberger-Kálmán* neves afrikajáró vadász gyűjtötte és a budapesti állatkertnek küldte.

Huszonnyolc év hosszú idő és bizony öreg bukázósasunkon is meglátszik. Tavaly már gyengélkedett és állapota azóta nem javult. Egy-egy jó falatért még most is bókol, de az öregség, fáradság igen meglátszik rajta. Különösen azóta búskomor, amióta legjobb pajtása — egy karakara — tízévi jóbarátság után megtépázta. Ketrecéből hűtlen társát el kellett távolítanunk. Társasága most a pulykakeselyű és bese, velük azonban egyáltalán nem törődik. Szombath



A Kittenberger Kálmán-tól huszonnyolc évvel ezelőtt kapott bukázósas. Szombath László felvétele.



Karakara. Szombath László felvétele.

A karakara. Az elmúlt évben külföldről több forró-égövi ragadozómadarat, köztük két karakarát (*Polyborus tharus* Mol.) hozattunk. A karakara Dél-Amerikában az erdővel szegélyezett pusztaságok lakója. Feje búbja fekete, mellét, nyakát és hátát fehér alapon szabályos harántsorokban sötétszürke vonalak tarkítják. Szárnya barnásszürke, lába narancssárga. Csőrén viaszbőre és szeme környéke halvány barnássárga, de ezt a színét kedélyállapota szerint változtatni tudja. Ijedtében vagy haragjában néha vérvörös.

Hazájában párosával él és az együvé tartozók annyira ragaszkodnak egymáshoz, hogy még nagyobb csapatban is megkülönböztethetők.

A karakarának aránylag hosszú a lába és a földön elég fürgén mozog. Apró emlősállatokkal, madarakkal, dögökkel táplálkozik, sőt természetbúvárok észlelése szerint a jóllakott gólyákat és kisebb keselyűket többedmagával addig hajszolja, kínozza, amíg izgalmukban a lenyelt táplálékot ki nem ökrendik és ezt is felfalja.

A tavaly hozott két karakara — hím és tojó — a kisragadozómadarak házában egyik tágas ketrecében van. A tojó a hímnél valamivel nagyobb. Színük egyébként teljesen egyező. Mozgékonyaságukon, egyenes testtartásukon és tetszetős színezetükön kívül semmi vonzó tulajdonságuk nincs. Nagyon verekedők, összeférhetetlenek. Más madarat nem tűrnek meg maguk mellett. Az állatkertben tizenhárom év óta élő fajtársukat majdnem megölték, egy náluk jóval nagyobb hóját pedig néhány pillanat alatt elpusztítottak.

A karakara kellemetlen, rekedt hangon kiabál. Amikor a hím megszólal, fejét hátára hajtja, majd felemeli, gyorsan fel és le mozgatja és a fület sértő hangot szinte kirázza magából.

Állatkertekben a karakara állandó vendég. Néha szaporodik is, de a legtöbb esetben saját tojásait is felfalja. Szombath

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza.

Felelős nyomdavezető: Kurfürst István vezérigazgató
Budapest székesfőváros házi nyomdája 1940 — 6963